

YİĞİT OKUR'UN ROMANLARINDA TARİHSEL BİR GERÇEKLİK OLARAK 6-7 EYLÜL OLAYLARI

*Ömercan SÖNMEZ**

Geliş Tarihi: 22.05.2021

Kabul Tarihi: 02.06.2021

Atf Bilgisi: Hars Akademi
Uluslararası Hakemli Kültür-
Sanat-Mimarlık Dergisi

Sayı: 7

Sayfa: 85-98

Yıl: 2021

Dönem: Haziran

Özet

1955'te yaşanan 6-7 Eylül Olayları, Türkiye Cumhuriyeti'nin toplumsal tarihinde bir azınlık meselesi olarak yer edinmiştir. Başta İstanbul olmak üzere Ankara ve İzmir'de yaşanan olaylarda Rum, Ermeni, Yahudi vatandaşlar şiddete maruz kalmış; evleri, iş yerleri, ibadethaneleri zarar görmüştür. Yaşananlar, araştırmacıların makale, tez, deneme ve kitaplarının yanı sıra pek çok romana da konu olmuştur. Romanlarında 6-7 Eylül Olayları'na kayıtsız kalamayan yazarlardan biri de Yiğit Okur'dur. Yazar, olayların yaşandığı dönemde üniversiteli bir gençtir. Olayların hemen ertesinde Rum vatandaşların büyük çoğunluğunun ikamet ettiği, iş yerlerinin bulunduğu Beyoğlu'nda gördüklerini yıllar sonra anılarında, romanlarında ve kendisiyle yapılan söyleşilerde ifade etmeye çalışmıştır. Bu çalışmada 6-7 Eylül Olayları'na dair kısaca bilgi verilmiş, yazarın *Hulki Bey ve Arkadaşları*, *Güvercinler* ve *Deniz Taşları* adlı üç romanında olaylar esnasında ve sonrasında yaşananların kurmacaya yansımaları değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Roman, 6-7 Eylül Olayları, Hulki Bey ve Arkadaşları, Güvercinler, Deniz Taşları.

* Bilim Uzmanı, Giresun Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Giresun, omer.sonmezz45@gmail.com / ORCID: 0000-0001-9632-8737.

SEPTEMBER 6-7 EVENTS AS A HISTORICAL REALITY IN YİĞİT OKUR'S NOVELS

*Ömercan SÖNMEZ**

First Received: 22.05.2021

Accepted: 02.06.2021

Citation: Hars Akademi
International Refereed Journal of
Culture-Art-Architecture

Issue: 7

Pages: 85-98

Year: 2021

Session: June

Abstract

The 6-7 September Events in 1955 have taken place as a minority issue in the social history of the Republic of Turkey. Greek, Armenian and Jewish citizens were exposed to violence in the events that took place in Ankara and Izmir, especially in Istanbul; their homes, businesses and places of worship were damaged. Experiences have been the researchers articles, theses, essays and books as well as subject of many novels. One of the writers who could not remain indifferent to the 6-7 September Events in his novels is Yiğit Okur. The author, was a university student at the time of the events. He tried to express what he saw right after the events, in Beyoğlu, where most of the Greek citizens resided and where their workplaces, in his memoirs, novels and interviews with him years later. In this study brief information was given on the 6-7 September Events, and the reflections of what happened during and after the events to fiction in the author's three novels named Hulki Bey ve Arkadaşları, Güvercinler and Deniz Taşları were evaluated.

Keywords: Novel, The 6-7 September Events, Hulki Bey ve Arkadaşları, Güvercinler, Deniz Taşları.

* Science Expert, Giresun University, Social Sciences Institute, Department of Turkish Language and Literature, Giresun, omer.sonmezz45@gmail.com / ORCID: 0000-0001-9632-8737.

1. 6-7 Eylül Olayları

Türkiye Cumhuriyeti'nin toplumsal ve siyasal tarihinde yer etmiş olaylardan biri 6-7 Eylül 1955'te İstanbul başta olmak üzere İzmir ve Ankara'da yaşanmıştır. Rum, Yahudi ve Ermeni asıllı pek çok yurttaşın iş yerlerinin, evlerinin, ibadethanelerinin tahrip edilmesiyle sonuçlanan olayların başlangıcında iki etken ön plandadır. Bunlardan ilki o dönemde Kıbrıs Türklerinin, Rum çeteleri tarafından saldırıya uğrayacakları iddiasıdır. İstanbul'da ikamet eden Rum vatandaşlardan bazılarının bu saldırıları desteklemek amacıyla yardım toplayıp Atina'ya gönderdikleri iddiaları gazetelerde yer alır. *Hürriyet* gazetesinin 28 Ağustos 1955 tarihli bir haberinde “*Fener Patrikhanesi'nin metropolitler vasıtasıyla şehrimizdeki Rumlardan para toplattığı ve bu paraların, Kıbrıs mevzuundaki Yunan siyasetini maddi bakımdan desteklemek için Yunanistan'a gönderildiği yolundaki iddianın tahkikine devam edilmektedir*”¹ cümlelerine rastlanılmaktadır. Kıbrıs Rumlarının Kıbrıs Türklerine saldıracağına dair iddiaların asılsız olduğu ise 1960'ta Yassıda duruşmalarında ortaya çıkar: “*Bu hususta Kıbrıs'ta Nacak Gazetesi muhabiri olarak görev yapan Aydın Konuralp, mahkemeye verdiği ifadede: 'Kıbrıs'ta 28 Ağustos'ta Rumların Türkleri katletmesi diye bir şey yoktu. Biz hükümeti tahrik etmek için uydurduk bunu'* ² demiştir” (Sakin, Dokuyan 2013: 59).

6-7 Eylül Olayları'yla ilgili geniş kapsamlı bir araştırma yapmış ve bu araştırmalarını yayımlamış isimlerden Dilek Güven'in, 2009'da kendisiyle yapılan bir söyleşide “Olaylarda Kıbrıs'ın payı nedir?” sorusuna verdiği yanıtta İngiltere'nin de Kıbrıs'ta ve Türkiye'de yaşananlara ilişkin doğrudan ve dolaylı olarak etkisini görebilmek mümkündür:

“*O dönemde Kıbrıs'ta İngiltere hâkimiyeti var. İngiltere, burada Türkiye ile Yunanistan'ı karşı karşıya getirmek istiyor. Bunu başarıyor da. İngiltere arşivinde bir belge buldum. 1955 olaylarından bir yıl önce Atina'daki İngiliz Konsolosu, 'Türklerle Yunanlıların arası çok iyi. Ama Atatürk'ün evinde şöyle bir bomba patlasa, ortalık ne kadar karışır acaba?' diye yazı yazıyor.*”³

Olayların başlangıcı ile ilgili diğer etken ise Kıbrıs Türklerine saldırılacağı iddialarının sürdüğü günleri takiben 6 Eylül'de önce radyolardan ardından *İstanbul Ekspres* gazetesinden

¹Ayrıntılı bilgi için bkz. Ayhan Aktar, “1955'teki IMF toplantısı...”, *Taraf*, (05.10.2009), <https://web.archive.org/web/20091007235353/http://taraf.com.tr/makale/7774.htm> [Erişim tarihi: 21.02.2021].

² Aydın Konuralp'in ifadesi söz konusu esere *Hürriyet* gazetesinin 28 Ekim 1960 tarihli sayısının 5. sayfasından aktarılmıştır.

³Ayrıntılı bilgi için bkz. Ecevit Kılıç, “6-7 Eylül yağma olayları bir MİT organizasyonu”, *Sabah*, (01.02.2009) <https://web.archive.org/web/20180709040141/http://arsiv.sabah.com.tr/2009/02/02/> [Erişim tarihi: 25.03.2021].

Atatürk'ün evine Yunanlılar tarafından bomba konulduğuna dair haberdir. Şerif Demir, söz konusu haberin olayların başlamasına etkisi noktasında şu değerlendirmeyi yapar: “*İstanbul Ekspres* gazetesinin 16.00'da ikinci baskıya giderek haberi büyük puntolarla ve detaylandırarak ‘*Atamızın Evi Bomba ile Hasara uğradı*’ manşetini atması, siyaset tarihimize ‘6-7 Eylül olayları’ olarak geçen kitle hareketinin kıvılcımı oldu” (Demir 2007: 43). *İstanbul Ekspres* gazetesi ilgili haberi ikinci baskısının manşetinden şu satırlarla halka duyurmuştur:

“*Selanik’te Aziz Atatürk’ün doğduğu ev ile Türk Konsolosluğu binası arasındaki bahçede saat gece yarısını dört geçe bir bomba patlamış ve bu infilak neticesinde Aziz Atatürk’ün doğduğu evin pencereleriyle Konsoloshanenin camları hasara uğramıştır. İnfilak esnasında insanca zayıat olmamıştır. Yunan polisi tahkikata başlamış ve daha sıkı emniyet tedbirleri alınmıştır. 5 şüpheli şahsın tevkif edildiği bildirilmektedir. Yunan hükümeti meydana gelen hasarı ödeyeceğini söylemiştir. Yunan İçişleri Bakanı basına verdiği beyanatta ‘Bu işi hakiki bir Yunan’ın yaptığını zannetmiyorum’ demiştir” (Çoker 2005: 256).*

Haberin hemen ardından İstanbul’da gayrimüslim vatandaşların yaşadıkları semt ve mahalleler başta olmak üzere pek çok noktada tahribat başlar. Dilek Güven, Fahri Çoker’in olaylarla ilgili arşivinden edindiği bilgiye göre “*Nüfusunun yüzde 15’inden fazlasını Rumların oluşturduğu Beyoğlu’nda, 2293 yapıyla en yüksek yıkım oranına ulaşılmıştır*” (Güven 2017: 48) değerlendirmesini yapar. Hükümet gece yarısı sıkıyönetim ilan ederek olayları kontrol altına alsada olaylar sonucunda gayrimüslim vatandaşlar büyük bir maddi

hasarla karşı karşıya kalır. Yiğit Okur, 6 Eylül günü yaşananların bir gün sonrasında Beyoğlu'nda dönemin cumhurbaşkanını, başbakanını ve iç işleri bakanını olayların merkezi İstiklâl Caddesi'nde gördüğünü belirtir:

“7 Eylül'de tanklar İstiklal Caddesi'nde, moloz yığınlarının üzerinden ilerleyip Taksim Meydanı'nın ağzında durdular. 7 Eylül sabahı moloz tepeciklerinden düşe kalka Galatasaray Postanesi'nin köşesine kadar gelebildim. Postanenin köşesinde polis beni durdurdu. Bugünkü Yapı Kredi Bankası'nın önünde arka arkaya üç kişi duruyordu. Celal Bayar, Adnan Menderes, Namık Gedik” (Okur 2015: 352).

Olaylar esnasında maddi hasarın dışında yaralanmalar ve can kayıplarının da olduğu bilinmektedir. Dilek Güven, *Gece Postası, Cumhuriyet, Hürriyet, Son Saat* gibi gazetelerden aldığı bilgiye göre 300 ile 600 arasında yaralının olduğunu bildirirken can kayıplarının da Türk basınında 11, yabancı bazı kaynaklarda ise 15 kişi olarak aktarıldığını belirtir (Güven 2017: 84-85).

Türkiye Cumhuriyeti'nin toplumsal tarihine bakıldığında hafızalarda derin izler bırakan 6-7 Eylül Olayları'nın bilinen ve bilinmeyenleri, yaşandığı günden bugüne basın yoluyla çeşitli yazılarla, haberlerle gündeme getirilmiştir. Yurt içi ve yurt dışında çeşitli arşivlerden yararlanıp olayları analiz eden araştırmacılar ile roman sanatının imkânları doğrultusunda yaşananları ifadeye çalışan yazarlar da toplumsal bir gerçekliği bilimin, sanatın konusu haline getirmek noktasında önemli roller üstlenmişlerdir.

2. Yiğit Okur'un Romanlarında 6-7 Eylül Olayları

1950'li yılların İstanbul'u Yiğit Okur'un ilk gençlik yıllarına rastlamaktadır. Türkiye Cumhuriyeti'nin değişen sosyal ve siyasal atmosferini bilinçli bir birey olarak yakından gözlemlene fırsatı bulan Okur, 6-7 Eylül Olayları ile ilgili tanıklıklarını *Hulki Bey ve Arkadaşları, Güvercinler* ve *Deniz Taşları* adlı üç romanına taşır. Ancak bu tarihsel gerçekliğin kurgusal bir esere yansıtılması, ideolojik bir hareketin ya da siyasal bir partinin propagandası şeklinde değil insani bir bakış açısı ve söylem yoluyla gerçekleştirilmiştir. 6-7 Eylül Olayları'nı İstanbul'un sosyal hayatına vurulan bir darbe olarak nitelendiren yazar, yaşananların kültür ve sanat açısından da şehir adına önemli bir kayıp olduğu fikrindedir. Okur, bu bakış açısını eserlerinde de sürdürür ve İstanbul'da asırlarca yaşamış azınlıkların 6-7 Eylül 1955'te yaşadıklarının kendi sanat hayatına yansımaları noktasında şunları söyler: “6-7 Eylül Olayları Cumhuriyet'in ikinci kırılma noktası olmuştur. Birincisi de 1950 seçimleridir. 6-7 Eylül Olayları beni çok etkiledi. Bütün o yağmayı, yıkımı yaşadım. 6-7

Eylül, ilk romanımda, *Hulki Bey ve Arkadaşları*'nda yer aldı. Hızımı alamamış olmalıyım ki ikinci romanım *Güvercinler*'in ikinci bölümünde de 6-7 Eylül Olayları gene var. Ama değişik kanaviçede” (Tezer 2006: 5).

Aralık 1999'da yayımlanan *Hulki Bey ve Arkadaşları*, “ [...] 6-7 Eylül Olayları'nın etkilediği hayatların trajedisini anlatmaktadır. Yazar, söz konusu bu trajedinin arka planına yerleştirdiği mizahî öğeler ve ironik ifadelerle toplumsal çarpıklıkları vurgulayarak sürükleyici anlatımını ilk eserinde ortaya koyar” (Sönmez 2020: 71). 1945-1975 yılları arasında Beyoğlu'nun günlük hayatına dair manzaraların, Galatasaray Liseli dört arkadaşın yaşam serüvenlerinin ve 6-7 Eylül Olayları'nın İstanbul'da toplumsal hayata yansımalarının yer aldığı bir eserdir. Olayların merkezi olarak sayılabilecek Beyoğlu'nda yaşananları, özellikle Rum kökenli kahramanların yaşadıkları çerçevesinde ayrıntılı ve canlı bir biçimde eserde görmek mümkündür.

Eserin başkahramanlarından Katya ve ağabeyi Andon ile babası Yorgo, İstanbul'da uzun yıllar ikamet eden Rum asıllı yurttaşların bir iz düşümleri olarak görülebilir. Baba Yorgo, çocuklarıyla birlikte Paradisos adında bir eğlence mekânı işletmektedir. Andon, sert mizacıyla mekânın güvenliğinden ve işleyişinden sorumlu iken Katya, güzelliği ve sesiyle müşterilerin ilgi odağı konumundadır. Ayrıca baba Yorgo'nun küçük yaşlarda evlat edindiği, bütün eğitim masraflarını karşıladığı Aleksis ise Beyoğlu'nda bir hastanede doktor olarak görev yapmaktadır. Katya, 6-7 Eylül 1955'te yaşanan olaylarda sevgilisi Hulki'yi, babasını ve ağabeyini kaybeder. Ayrıca babası ve ağabeyiyle birlikte işlettikleri mekân da yakılarak tahrip edilir. Bu fiziksel ve ruhsal tahribatı büyük zorluklarla atlatan Katya, babasının izinden giderek Paradisos'u tekrar eski günlerdeki gibi işletip kazancıyla da ihtiyacı olan herkesin elinden tutmayı kendisine gaye edinir: “*Yorgo Usta gibi, o da her şeye koşuyordu. Düğün, sünnet, çeyiz, doktor parası, ilaç parası, bir de Karaköy'den Ceneviz Bayırı'na yükselen, oradan Şişli'ye uzanan ovamsı dar şeritteki bütün okulların olanaksız öğrencilerine eğitim için para yardımı*” (Okur 2016: 324-325). Katya, Yorgo ve Aleksis'in eser boyunca sorumluluk sahibi, yardımsever, eğitimi destekleyen, bilinçli kişilikleriyle ön planda yer almaları, yazarın söz konusu dönemde İstanbul'da yaşayan Rum vatandaşlara bakışı hakkında bir ipucu niteliğindedir. Öyle ki Yiğit Okur, gerek sanat gerek sosyal hayatında İstanbul'da yaşayan azınlıkların sosyal yönlerinin yanında kültür, sanat ve eğitim gibi alanlarda ürettiklerine minnettar bir duruş sergiler.

Hulki Bey ve Arkadaşları, şahıslar yanında olayların da zaman zaman ön plana çıkarıldığı bir romandır. Eserin merkezinde yer alan 6-7 Eylül Olayları ile ilgili çeşitli

ayrıntılar kurgusal karakterlerin yaşadıkları ışığında anlatılırken olayların arka planında yer alan bazı tarihsel gerçekliklere de yer verilir. *İstanbul Ekspres* gazetesindeki haber, eserde Aleksi ile Hulki arasında geçen diyalogda da yer alır:

“-Sabah telefonda bu gece bir şeylere gebe diyordun.

-Evet, gazeteleri okumadın mı?

-Azizim, sabah daireye giderken erkendi. Hachette daha açılmamış olduğu için *Le Monde*’u...

-Ama birader, bırak şu *Monde*’u. Bir *Cumhuriyet* ya da bir *Ekspres* al, dedim sana.

-Peki ne olmuş?

-Gazeteler genelde, olanı değil de hep olmayanı yazar.

-Ne yazıyor?

-Yunanlılar, Atatürk’ün Selanik’teki evine bomba koymuş” (Okur 2016 a: 226).

Eserde de yer alan gazete haberinin hemen ardından yağma hareketleri başlamış ve hızlı bir şekilde büyümüştür. Araçlar yardımıyla gerek İstanbul içinden ve dışından pek çok insanın Beyoğlu ve civar semtlere saldırılara katılmak üzere geldiklerini belirten Dilek Güven, İstanbul içinden saldırılara katılanların bir kısmının Paşabahçe Şişe Cam Fabrikası işçilerinin olduğunu mülakat yaptığı Rum bir vatandaştan öğrenir (Güven 2017: 84). İstanbul dışındaki şehirlerden gelenlere yönelik ise çeşitli kaynaklardan aldığı bilgiye dayanarak “*Selimiye Kışlası*’ndaki toplam 977 tutukludan yalnızca 273’ü İstanbul’dandı. Diğerlerinin ikâmeti Sivas (145), Trabzon (117), Kastamonu (116), Erzincan (111) ve başka kentlerdeydi” (Güven 2017: 84) değerlendirmesinde bulunur. Saldırıya katılanların Rum ve diğer gayrimüslim vatandaşların yaşadığı sokaklara kamyonlarla getirilmelerini Hamdullah Suphi Tanrıöver,⁴ 12 Eylül 1955 günü TBMM’de yaptığı konuşmasında şu cümlelerle ifade eder:

“*Evime en yakın olan caddeye çıktım. Burası Gazi Bulvarıdır, oradan gençleri seyrettim. Ben bahçemdeki az bir toprağı taşımak için altı gün bir kamyon bekledim. Şimdi 21 kamyonun, hepsinin elinde yeni Türk bayrakları bulunan birtakım adamlarla dolu olarak geçişini seyrediyorum. Arkadan 13 otomobil geliyordu, onlar da geçti. Gayet kısa bir zamanda bu salgın, bu kötü hareket, bu*

⁴ Ayrıntılı bilgi için bkz. https://tr.wikipedia.org/wiki/Hamdullah_Suphi_Tanrıöver

şuursuz hareket her istikamete yayıldı, Adalara gitti, Boğaz'ın sahillerine, Beyoğlu'nun birçok semtlerine gitti.”⁵

Olayların başlamasının ardından Beyoğlu sokaklarında toplanan kalabalığın faaliyetleri sırasında yaşananları eserde de ayrıntılı biçimde görmek mümkündür. Gayrimüslim vatandaşların ev ve işyerlerine zarar vermek üzere orada bulunanların kamyonlarla taşınmasını yazar anlatıcı şu cümlelerle ifade eder: “İki koca kamyon, Markiz'in önünde yolu tıkamıştı. İki kamyon daha, alttaki yokuşu çıkıp meydana art arda tıkanıp kaldılar. Kamyonlar adam doluydu. Ayakta, birbirlerine tutunarak duruyor, hep bir ağızdan sürekli bağıryorlardı:

-Kıbrıs Türk'tür, Türk kalacaktır... Rumlar puştur, puşt kalacaktır...” (Okur 2016 a: 229-230).

6-7 Eylül 1955'te yaşananlara ilişkin akılda en çok kalan unsurlardan biri olan “Kıbrıs Türk'tür, Türk kalacaktır, Rumlar puştur, puşt kalacaktır” sloganına eserde yer verilmiş olması dikkate değerdir. Yazar, olayların arka planıyla ilgili bir ipucu niteliğinde olan bu slogana kayıtsız kalmayarak Kıbrıs Rumlarının Kıbrıs Türklerine saldıracağı iddiasına geniş bir kitlenin inandırıldığını ve bu yolla şiddete ön ayak olduğunu vurgular.

Çok boyutlu bir arka plana sahip 6-7 Eylül Olayları'nın tüm gerçekleri, eksik bilinenleri ve hiç bilinmeyenlerinin gelecekte Yassıada duruşmalarında ortaya çıkacağı eserde yine anlatıcı vasıtasıyla dile getirilir:

“[...] Türk halkı, beş yıl sonra Yassıada duruşmalarında öğrenecekti. Bombayı ne Yunanlılar koymuştu ne Ugandalılar. Atatürk'ün Selanik'teki evine bombayı Türkler koymuştu. Millî İstihbarat Teşkilâtı düzenlemişti bunu. Kıbrıs'a ilişkin, Londra Konferansı'nda Dışişleri Bakanı Zorlu, zorlanmaya başlayınca, Yunanistan'ı bomba olayıyla zor duruma düşürüp Türkiye yararına puan toplama düşüncesi filizlenmişti. Bu üstün zekâ ürününün ilk sahibi, daha sonraları da kesin olarak saptanamadı; ama bomba girişimi uygun bulunmuştu. Dolayısıyla bu alçak saldırıya karşı, 6 Eylül akşamı, Taksim'de bir protesto mitingi düzenlenecekti. Türkiye, böyle bir saldırıya karşı kayıtsız kalamazdı” (Okur 2016 a: 227).

⁵ TBMM Zabıt Ceridesi, Devre 10, C. 7, İçtima 1, 80. İnikat 12.09.1955 Pazartesi.

<https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d10/c007/tbmm10007080.pdf> [Erişim tarihi: 17.03.2021]

Yazar, ilk romanından kısa bir süre sonra yayımladığı *Güvercinler*'de 1955 Eylül'ünde yaşananlara başka bir pencereden bakar. Eser genel olarak çoğulcu demokrasinin yara almaya başladığı dönemi ve neticesinde yaşanan 6-7 Eylül Olayları'nın yarattığı olumsuz atmosferi ifade eder. Dilek Güven, yaşananların arka planında Türkiye'nin 1950'li yıllarda geçirdiği siyasi değişimin en önemli faktörlerden biri olduğunu şu cümlelerle vurgular:

“ [...] Ancak 6-7 Eylül Olayları bunların ötesinde, 1950'li yılların siyasi ve sosyoekonomik koşulları çerçevesinde ele alınmalıdır. Demokrat Parti'nin 1950'deki seçim zaferi, sadece çok partili sisteme geçişi değil, aynı zamanda Kemalist eğilimli bürokrasi elit'inin yerini, ağırlıklı olarak Anadolu'dan gelen ve o zamana kadar Ankara'daki hükümet kurumlarıyla neredeyse hiç temas olmamış kadroların alması anlamına da gelir” (Güven 2017: 14).

Başkahraman Saffet, Atatürk ilkelerine bağlı, cumhuriyet rejiminin getirilerinin farkında, dürüst ve onurlu bir kaymakamdır. Batı Anadolu'da görev yaptığı ilçede bu doğrultuda bir yönetim anlayışı göstermek istese de ilçenin siyasi ve sosyal yapısı buna izin vermez. Okur, Dilek Güven'in ifadesiyle “Kemalist eğilimli bürokrasi elit”inin bir anlamda tasfiye edilmesini Kaymakam Saffet'in görevine son verilmesi üzerinden ifade etmeye çalışır. Saffet'in Profesör Brule'e güvercinlerle ilgili yazdığı mektuplar, komünistlikle suçlanmasına sebep olur. Bu suçlamada ve sonucunda Saffet'in görevden alınmasında ilçenin ileri gelenlerinden Parti Başkanı Osman Ağa ve Postane Müdürü'nün oldukça etkin bir rol oynadığı, çocuklarının komşu ilçeye oynayacakları bir maç öncesinde aralarında geçen konuşmada ortaya çıkar:

“-Eski kaymakam gelirdi. Bu da gelir mi acaba?”

- [...] Dün akşam, babam sıfırı öğrenince ana avrat sövdü. Dedi ki, onun suyu artık kaynadı, dedi.

-Müdür Bey de diün postaneye babama gelmiş. 'Sıfırı ben vermedim, özür dilerim,' demiş. [...] Babam da ona, 'Üzme canını, Kaymakam'a bir kolaylık düşünüyoruz, avucumuzun içinde,' demiş” (Okur 2008: 85).

Tüm bu yaşananların ardından İçişleri Bakanlığı müsteşarı, Saffet'i kısa bir süre sonra Ankara'ya çağırıp “-Sen artık o ilçede kalamazsın. Seni Bakanlığa alacağım. Gözümün önünde olacaksın” (Okur 2008: 92) diyerek kaymakamlık görevinin sona erdiğini bildirir.

Yiğit Okur, Erdem Öztop'un kendisiyle yaptığı bir söyleşide fizik profesörü Saffet Bey'in yaşam serüvenindeki bir kesitin *Güvercinler*'in esin kaynağı olduğunu şu cümlelerle ifade eder: “ [...] 6-7 Eylül Olayları sırasında, güvercinlerine, Kuşdili Çayırı'nda, git gel talimi yaptırırken, sivil polisler, profesörü, Rusya'ya haber gönderdiği kuşkusuyla tutuklanmışlar. Bunu bana profesörün akrabası anlattı. Bundan da iki yüz sayfalık bir roman çıktı” (Öztop 2007: 4) Eserin başkahramanı Kaymakam Saffet'in de 6-7 Eylül Olayları'nda tutuklanmasının ardından çıkarıldığı mahkemede Rus sınırındaki kasabada görev yaptığı dönemde komünistlerle iş birliği yaptığı iddia edilir ancak buna dair bir delil bulunamaz. Savcının iddianamesinde bu durum ile ilgili kesit eserde şu cümlelerle yer alır:

“[...] hademesi Rüstem'le alışveriş bahanesiyle sık sık sınırı geçip Bolşeviklerle temas kurduğu bilinmekle birlikte, bu temasların gerçek amacının saptanabilmesi için yerel savcılığa gönderilen tezkereye gelen cevapta Hademe Rüstem'in ölmüş olması nedeniyle bulunamadığı, bu bakımdan sınırötesi eylemlerin amaç ve niteliği öğrenilememiş olmakla beraber [...]” (Okur 2008: 144).

Saffet, 7 Eylül 1955 sabahı yaşananları gazetelerden öğrenirken yazar da kendisinin bizzat şahit olduğu ve Türkiye Cumhuriyeti tarihinde yaşanmış vahim manzaralardan biri olarak değerlendirdiği 6-7 Eylül Olayları konusundaki düşüncesini anlatıcı vasıtasıyla ortaya koymuş olur:

“Gazetenin manşeti de resimler de resim altları da tarihe '6-7 Eylül Olayları' diye geçecek budala bir siyasi kararın tortusunu yansıtıyordu. 1950 seçimlerinden beş yıl sonra Cumhuriyet'in fikir direği ikinci kez kırılmıştı” (Okur 2008: 108-109).

Kaymakam Saffet'in, güvercinlere merakı ve emeklilik döneminde posta güvercini yetiştirme isteği sonucunda 7 Eylül 1955'te tutuklanıp hapsedilmesiyle yazar, 6-7 Eylül Olayları'nın neticesinde olaylarla ilgisi olmayan pek çok aydının tutuklanması gerçeğini vurgulamaktadır. Dilek Güven, bu tutuklamalarla ilgili olarak “*Olayları, 9 Eylül 1955'te 2000'in üzerinde kişinin 'komünist' görüşlerinden dolayı tutuklanması izledi*” (Güven 2017: 14) değerlendirmesini yapar. Eserde de üniversite öğrencisi Selim, sol görüşlü kız arkadaşının “*Elindeki yasak kitapları hemen yok et! Beni sakın arama, bana sakın gelme! Kantine sakın gitme! Evini hemen terk et! Ortalıkta dolaşma! Topluyorlar*” (Okur 2008: 117) uyarılarından sonra evden çıktığında gittiği bir mahalle kahvesinde anatomi kitabı okurken yakalanır. Bu durum yukarıda da ifade edildiği gibi olayların hemen ardından gerçekleşen tutuklamalarda sol eğilimli, aydın kişilerin seçildiğini gösterir. Tutuklanan

aydınlar arasında dönemin ünlü edebiyatçıları da vardır. Hasan İzzettin Dinamo, *6-7 Eylül Kasırgası* adlı eserinde Sansaryan Han ve Harbiye Zindanları'nda Kemal Tahir, Aziz Nesin, Asım Bezirci gibi isimlerin kendisiyle aynı kaderi paylaştığından söz eder. Dinamo, söz konusu eserinde hükümet eliyle gerçekleştirildiğini düşündüğü bir hareketin sorumlusu olarak kendilerinin gösterildiğini şu cümlelerle vurgular:

“*Otobüsümüz Harbiye'nin önünde durdu. O zaman ne büyük, ne korkunç bir mizansen içinde bulunduğumuzu sezdim. İstanbul'u yıkıp korkunç bir sorum altına giren akılsız siviller, sokaktan rasgele suçlu adayları toplamışlar, bunları zindancı gibi kullanmağa başladıkları hırslı bir subay kadrosuna teslim etmişlerdi. Şimdi, pirincin taşını ayıklamak bize düşüyordu*” (Dinamo 1971: 12).

Türkiye Cumhuriyeti'nin yakın tarihinde 1955 ve 1974'te yaşananlarda Kıbrıs, olayların doğrudan ya da dolaylı olarak merkezi konumundadır. Yiğit Okur'un *Hulki Bey ve Arkadaşları* ile *Güvercinler* dışında *Deniz Taşları* adını verdiği romanında da 6-7 Eylül Olayları'na Kıbrıs Barış Harekâtı üzerinden dolaylı olarak bir gönderme yaptığı görülür. Eserde yazar anlatıcının “*[...] Türkiye'nin ayağında nasır, gözünde arpacık olmuştu*” (Okur 2016 b: 355) ifadeleriyle Kıbrıs'ın İmparatorluktan Cumhuriyete Türkler için sürekli sorunlara sebep olduğundan söz edilir.

Eserin başkahramanı Tarık'ın komutanı Ufuk Yüzbaşı, Kıbrıs Barış Harekâtı'nda yanlış istihbarat sonucu vurulan Türk gemisinin içindedir ve orada vefat eder. “Deniz Taşları” isminin, başkahraman Tarık'ın tutkusunun dışında Ufuk Yüzbaşı'nın denizde vefat etmesiyle bağlantılı olarak çağrışımsal bir kullanım olduğu anlaşılır: “*‘Mezar taşı, diriyle ölüyü birbirine bağlar.’ Neresinden bakılsa bu ölüm yürek kavurucuydu. Üstelik taş da yoktu. Denize taş dikilemezdi*” (Okur 2016 b: 366). Bu bakış açısıyla 1974'te canlarını denizde kaybeden askerler ile 6-7 Eylül'de yaşananlardan etkilenen Rum, Ermeni ve Yahudi azınlıkların her biri birer deniz taşını ifade eder. Canlarını denizde kaybeden Türk askerleri denize dikilen mezar taşları olarak, 6-7 Eylül Olayları'ndan etkilenenler ise denizin derinliklerinde yer alan ve benzersiz manzaralar sunabilen farklı renklerde taşlar şeklinde düşünülebilir. Okur'un, kendisiyle yapılan bir söyleşide 6-7 Eylül Olayları'nın İstanbul'daki kültür çeşitliliğine verdiği zararı ifade ederken de Rum, Yahudi ve Ermeni kökenli vatandaşları yine deniz taşlarına benzer bir nesne sayılabilecek mozaikle özdeşleştirdiği görülür: “*Rumlar, Museviler, Ermeniler, hepsi bir dönem İstanbul'unun rengi, kokusu, sesiydi. 6-7 Eylül Olayları'ndan sonra bu eşine rastlanmayacak mozaik bozuldu, daha sonra yavaş yavaş seyrelip, yok oldu [...]*” (Tezer 2006: 5).

Yazar, *Deniz Taşları*'nda da *Hulki Bey ve Arkadaşları*'nda olduğu gibi anlatıcı vasıtasıyla Atatürk'ün Selanik'teki evine konulan bomba ile ilgili gerçeğin Yassıada duruşmalarında ortaya çıktığından şu cümlelerle söz eder:

“Beş yıl sonra Yassıada Mahkemesi'nde bir adam tanıklık ederken sakın bir sesle anlatıyordu:

-Ben Millî İstihbarat Teşkilatı'nın ajanıyım. Emir aldım, Selanik'te Atatürk'ün evine bombayı ben koydum. Aslında koyduğum bomba da değildi. İki adet dinamit lokumuydu” (Okur 2016 b: 357).

Yiğit Okur, romanlarının tamamında kahramanlarının karakteristik özelliklerini ön plana çıkararak yapıyı şahıslar üzerinden kurma yolunu tercih eder. Ancak *Hulki Bey ve Arkadaşları* ile *Güvercinler* adlı iki romanında olaylar ve şahısların, birbirine denk sayılabilecek şekilde yapıyı oluşturdukları görülür. Merkezine tarihsel bir gerçekliği almış bu eserler; başkahramanlarının kişisel, sosyal özellikleri ve yaşanılanların onların hayatlarında bıraktığı hasar düşünüldüğünde şahıs-olay uyumunun güçlü örnekleri olmaları bakımından dikkate değerdir. *Deniz Taşları*'nda ise diğer iki romandan bağımsız olarak 6-7 Eylül Olayları'na dolaylı yoldan bir atıf yapılır. Ancak söz konusu tarihte yaşananların; Kıbrıs üzerinden asırlar süren ve birbirini takip eden, etkileyen olaylar zincirinin son halkası olarak nitelendirilmesi, eser isminin yaşananlarla ilgili olarak çağrışımsal bir ifade olması yönüyle *Deniz Taşları*'nı da diğer romanların tamamlayıcısı olarak görmek mümkündür.

Sonuç

Türk edebiyatında 1950 Kuşağı sanatçılarından Yiğit Okur, Türkiye Cumhuriyeti'nin siyasal, toplumsal, kültürel ve ekonomik açıdan yaşadığı değişimlerin önemli bir dönemine tanıklık etmiş, gerek özel hayatından gerek toplumsal hayattan tanıklıklarına eserlerinde önemli bir yer ayırmıştır. Yazar, 6-7 Eylül 1955'te yaşananlara da kayıtsız kalmayarak üç eserinde olaylarla ilgili tarihsel ve toplumsal olmak üzere çeşitli ayrıntıları kurmaca içerisinde bir gerçeklik olarak vurgulamıştır. *Hulki Bey ve Arkadaşları*'nda; Beyoğlu'nda ikamet eden Rum vatandaşların olaylar sırasında ve sonrasında yaşadıkları, insan yapısı, kültürel özellikleri, İstanbul ve Türkiye adına ifade ettiği değerler üzerinde durmuştur. *Güvercinler*'de ise bir fizik profesörünün yaşadıklarından esinlenerek Türk aydınının ve sol eğilimli vatandaşların olaylardan sorumlu tutulmalarına bir eleştiri getirir. *Deniz Taşları*, 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı'ndan yola çıkarak tarihsel süreç içerisinde Kıbrıs'ın Türkiye için ifade ettiği anlamın yanı sıra ismiyle, 6-7 Eylül'de yaşananlardan olumsuz etkilenen farklı milletlerden vatandaşlara yönelik bir güzelleme niteliği taşır. Okur'un söz konusu bu üç romanında 6-7 Eylül'de yaşananları, insani ve objektif bir bakış açısıyla neredeyse tüm yönlerden ele aldığı görülür.

Eserler; 1999, 2000 ve 2005'te yayımlandığı düşünüldüğünde yarım asra yakın bir zaman geçmesine karşın 6-7 Eylül 1955'te yaşanan tahribatın hafızalarda tazeliğini koruduğunu göstermeleri bakımından dikkate değerdir.

Kaynakça

- Aktar, Ayhan (2009). “1955’teki IMF toplantısı...”, *Taraf*, <https://web.archive.org/web/20091007235353/http://taraf.com.tr/makale/7774.htm> [Erişim tarihi: 21.02.2021].
- Çoker, Fahri (2005). *6-7 Eylül Olayları Fotoğraflar-Belgeler*, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Demir, Şerif (2007). “Adnan Menderes ve 6-7 Eylül Olayları”, *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları*, S. 12, s. 37-63.
- Dinamo, Hasan İzzettin (1971). *6-7 Eylül Kasırgası*, İstanbul: May Yayınları.
- Güven, Dilek (2017). *Cumhuriyet Dönemi Azınlık Politikaları ve Stratejileri Bağlamında 6-7 Eylül Olayları*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Kılıç, Ecevit (2009). “6-7 Eylül yağma olayları bir MİT organizasyonu”, *Sabah*, <https://web.archive.org/web/20180709040141/http://arsiv.sabah.com.tr/2009/02/02/> [Erişim tarihi: 25.03.2021].
- Okur, Yiğit (2015). *Buralardan Geçerken-Yaşam ve Oyun*, İstanbul: Can Yayınları.
- Okur, Yiğit (2008). *Güvercinler*, (4. Baskı), İstanbul: Can Yayınları.
- Okur, Yiğit (2016 a). *Hulki Bey ve Arkadaşları*, (11. Baskı), İstanbul: Can Yayınları.
- Okur, Yiğit (2016 b). *Deniz Taşları*, (7. Baskı), İstanbul: Can Yayınları.
- Öztop, Erdem (2007). “Yiğit Okur ile ‘Büyücü’ Üzerine / ‘Yazdıkça paylaşıyorum, paylaştıkça çoğalıyorum’ ”, (Söyleşi), *Cumhuriyet Kitap*, S. 896, s. 4.
- Sakin, Serdar; Dokuyan, Sabit (2010). *Kıbrıs ve 6-7 Eylül Olayları (Menderes ve Zorlu'nun Tarihi Sınavı)*, İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.
- Sönmez, Ömercan (2020). Yiğit Okur (Hayatı, Sanatı, Eserleri). Yüksek Lisans tezi. Giresun: Giresun Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- TBMM Zabıt Ceridesi, Devre 10, C. 7, İçtima 1, 80. İnikat 12.09.1955 Pazartesi. <https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d10/c007/tbmm10007080.pdf> [Erişim tarihi: 17.03.2021].
- Tezer, Ayça (2006). “ ‘Yazarlık alt kimliğim’ ”, (Söyleşi), *Cumhuriyet Kitap*, S. 853, s. 4-5.